

Registro Nr. 3047

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJS ARCHYVAS

FONDAS NR. 82

UKMERGĖS TVARKOMOJI CIVILINĖ-KARINĖ KOMISIJA

ВИЛКОМИРСКАЯ ПОРЯДКОВАЯ ГРАЖДАНСКО-ВОЕННАЯ КОМИССИЯ

**TVARKOMOSIOS CIVILINĖS-KARINĖS KOMISIJOS TEISME PAGAL SPECIALIUS
ŠAUKIMUS SPREŠTŲ IR DVIEJŲ SAVAIČIŲ LAIKOTARPYJE NUMATYTŲ
NAGRINĖTI BYLŲ REJESTRŲ APYRAŠAS NR. 1**

CHRONOLOGINĖS RIBOS: 1790-1792 m.

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJS ARCHYVAS

**PAŽYMA APIE UKMERGĖS TVARKOMOSIOS CIVILINĖS-KARINĖS KOMISIJOS
FONDA NR. 82**

2022-12-14 Nr. A7-61

Vilnius

I. INFORMACIJA APIE FONDO SUDARYTOJĄ

XVIII a. paskutiniame dešimtmetyje dėl kaimyninių valstybių agresyvios politikos iškilus realiam pavojui Abiejų Tautų Respublikos (toliau ATR) suverenumui, neatidėliotinu uždaviniu valdančiam elitui tapo siekis sustiprinti centrinę ir vietinę valstybės vykdomąją valdžią. 1788 m. spalio mėn. Varšuvoje pradėjo veiklą ATR Ketverių metų Seimas (1788-1792), parengęs ir priėmęs eilę svarbių įstatymų valstybės valdymo srityje.

1789 m. lapkričio pradžioje LDK deputatas nuo Breslaujos pavieto Tomas Vavžeckis ir deputatas nuo Naugarduko pavieto Mykolas Bernovičius pateikė Seimo svarstymui įstatymo projektą, vėliau tapusį teisiniu pagrindu sudarant Lietuvoje vietines vykdomosios valdžios institucijas. Šios naujos kolegialios administracinės-teritorinės įstaigos gavo pavadinimą - *Tvarkomosios civilinės-karinės komisijos*.

1789 m. lapkričio 19 d. atskiru įstatymu nuo Lenkijos, Ketverių metų Seimas nutarė LDK vaivadijose ir pavietuose įsteigti vietines komisijas.¹ Įstatymo priėmimą inicijavo ir jį pasirašė Lietuvos konfederacijos maršalka Kazimieras Nestoras Sapiega.² Remiantis šiuo juridiniu aktu 23 LDK pavietuose, tame tarpe ir Ukmergės paviete, imta kurti vietines tvarkomasias civilines-karines komisijas.

Tvarkomosios civilinės-karinės komisijos buvo sudaromos LDK pavietų seimeliuose, renkant komisarus iš vietos bajorų dviejų metų kadencijai. Per visą šių įstaigų veiklos laikotarpį rinkimai į komisijas vyko tris kartus: 1790, 1792 ir 1794 m. per grabnyčių seimelius. Po 1791 m. lapkričio 2 d. įvykusios paskutinės LDK administracinės-teritorinės reformos civilinių-karinių komisijų kiekis padidėjo nuo 23 iki 30. Pagal įstatymą Lietuvoje pavieto tvarkomąją civilinę-karinę komisiją sudarė 16 komisarų. Jos darbe dalyvavo kaip civiliai pareigūnai, taip ir kariškiai.

LDK tvarkomosios civilinės-karinės komisijos buvo pavaldžios ir atskaitingos Įstatymų sargybai (Ministrų kabinetui) ir Seimui. Įstatymų sargybą sudarė keturios komisijos: Abiejų Tautų Karo, Išdo, Policijos ir Edukacinė, o jai pirmininkavo karalius.

LDK pavieto tvarkomoji civilinė-karinė komisija vykdė daug įvairių funkcijų. Jos valdžios įgaliojimai apėmė visą pavieto teritoriją. Civilinės-karinės komisijos kompetencijai priklausė:

---

¹ *Volumina Legum* – Poznań, 1952, T.IX. p. 136-142.

² GORDZIEJEW, Jerzy; *Z dziejów Komisji Porządkowych Cywilno-Wojskowych w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie Sejmu Czteroletniego (1788-1792)* – Kraków, 2002, p. 23.

viešosios tvarkos apsauga; švaros miestuose palaikymas; kova su elgetavimu ir valkatavimu.³ Jai taip pat buvo pavesta: pavieto gyventojų judėjimo kontrolė, pasų išdavimas, duomenų apie klebonų komisijai pateiktus parapijiečių gimimo, santuokos ir mirties metrikų įrašus rinkimas, gyventojų surašymo vykdymas.

Pavieto tvarkomoji civilinė-karinė komisija buvo atsakinga už labai platų ekonominių-ūkinių sričių ratą. Viena svarbiausių – tai nustatytų centrinės ir vietinės valdžios mokesčių surinkimas ir apskaita. Komisijos žinioje taip pat buvo prekybos, amatų, ir žemės ūkio vystymas, maisto produktų kainų stebėjimas, ilgio, svorio ir biralų matų tikrinimas, statybų priežiūra, pašto darbo organizavimas, kelių ir tiltų taisymas, laivininkystei ir sielių plukdymui būtinas upių vagų valymas, priešgaisrinė apsauga. Komisijai švietimo srityje buvo pavesta rūpintis parapijinių pradinių mokyklų steigimu, špitolių ir našlaičių prieglaudų priežiūra.⁴

Kita, nemažiau svarbi LDK pavieto tvarkomosios civilinės-karinės komisijos funkcijų dalis apėmė karinius klausimus. Įstaigos žiniai priklausė: rekrūtų į kariuomenę ėmimas, samdinių verbavimas, transporto ir darbo jėgos karinėms reikmėms tiekimas, grūdų atsargų sandėlių (magazinų) įrengimas, dezertyrų paieška ir gaudymas, LDK kariuomenės įgulų, dislokuotų komisijos valdomo pavieto teritorijoje, apgyvendinimas bei aprūpinimas maisto produktais ir arklių pašarais.⁵

Pagal įstatymą tvarkomoji civilinė-karinė komisija vykdė ir pirmos instancijos teismo funkcijas. Ji sprendė civilines bylas tarp vietos gyventojų ir kariškių, baudė už nepaklusnumą valdžios administracijai arba dvarininkui, tačiau neturėjo teisės nagrinėti kriminalinių bylų. Smulkiuose teismo bylose, kur ieškinyš nesiekė 300 auksinų sumos, o bausmė 50 auksinų ir 3 dienų kalėjimo, civilinės-karinės komisijos sprendimas būdavo galutinis ir neskundžiamas. Kitos bylos, po apeliacijos buvo siunčiamos spręsti Abiejų Tautų Policijos komisijai.

Komisarų darbas civilinėje-karinėje komisijoje pagal 1789 m. įstatymą buvo nemokamas, tačiau nepaisant to, visuomenėje labai vertinamas ir laikomas „pilietiniu nuopelnu“. 1793 m. naujai priimtame civilinių-karinių komisijų įstatyme buvo pakartota, kad darbas komisijose yra „pilietiškai labai svarbus, bet neapmokamas“, tačiau pridurta, jog keturius metus įstaigoje pradirbęs bajoras ateityje įgis pranašumą siekdamas kitų valstybinių pareigų.⁶

Komisija turėjo savo raštinę, kurioje raštvedybą tvarkė regentas, viceregentas, kasininkas, instigatorius, raštininkai, vaznys ir kiti valdininkai. Šiems pareigūnams buvo mokamas atlyginimas.

³ *Volumina Legum* – Poznań, 1952, T.IX. p. 136-156.

⁴ GORDZIEJEW, Jerzy; *Z dziejów Komisji Porządkowych Cywilno-Wojskowych w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie Sejmu Czteroletniego (1788-1792)* – Kraków, 2002, p. 24.

⁵ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ, Ramunė; *Viešosios ir privačios erdvės XVIII a. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje* – Vilnius, 2008, p. 253-261.

⁶ *Volumina Legum* – Poznań, 1952, T. X. p. 235.

Augant komisijos kuruojamų kryptių skaičiui, dažnai esamų etatinių raštinės darbuotojų nepakakdavo, todėl atsirasdavo naujų pareigūnų-specialistų, pavyzdžiui: „svarstyklių liustratorius“, „odos mokesčio raštininkas“, „kelių priežiūros oficialistas ir liustratorius“ ir kt.⁷

Tvarkomoji civilinė-karinė komisija vedė posėdžių, einamųjų reikalų protokolų, dekretų, šaukimų registracijos, pasų, pajamų ir išlaidų bei kitas knygas. Ji turėjo rinktis vaivadijos arba pavieto administraciniame centre, o jos posėdžiuose turėjo dalyvauti ne mažiau kaip trys komisarai. Komisija dirbo kasdien, išskyrus švenčių dienas, nuo 8 iki 13 valandos. Sprendimai buvo priimami kolegialiai, balsų dauguma.

Lietuvoje civilinės-karinės komisijos palaikė tiesioginį ryšį tarp centro ir provincijos, apėmė didelę dalį karinių, visuomeninių, ūkinių, ekonominių, policinių, teisminių bei edukacinių reikalų ir atliko vietinės vykdomosios valdžios įstaigos funkcijas.⁸ Iš esmės tai buvo XVIII a. lokalinės policinės institucijos, kurios turėjo stiprinti valstybę ir užtikrinti jos gerovę.

Tvarkomosios civilinės-karinės komisijos Lietuvoje su pertraukomis veikė 1789-1792 m. ir 1793-1795 m. Jų veiklos pirmasis laikotarpis tyrinėtojų yra pripažintas efektyviausiu. 1792 m. rugsėjo 22 d. Targovicos ir LDK Generalinė konfederacijos panaikino visas ATR veikusias civilines-karines komisijas. 1793 m. Gardino seimas atnaujino komisijų darbą. 1795 m. žlugus ATR, tvarkomosios civilinės-karinės komisijos buvo galutinai likviduotos.

Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos dokumentų yra išlikę labai nedaug, todėl papildomu istorijos šaltiniu jos veiklai tirti yra centrinės valdžios institucijų, kurioms ji buvo atskaitinga, pirmiausia Abiejų Tautų Karo ir Policijos komisijų dokumentai.

Svarbu pažymėti, kad Ukmergės tvarkomoji civilinė-karinė komisija veikė pagal 1789 m. lapkričio 19 d. Ketverių metų Seimo ir 1793 m. Gardino seimo priimtų įstatymų „LDK vaivadijų ir pavietų komisijos“ nuostatus.⁹ Jos jurisdikcija apėmė visą pavietą.

Tiksliai pirmojo Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos posėdžio data dėl šaltinių trūkumo yra nežinoma. Manoma, kad ji ėmė veikti 1789 m. gruodžio mėn. antroje pusėje.

1789 m. gruodžio 28 d. Ukmergės tvarkomoji civilinė-karinė komisija savo raporte Abiejų Tautų Karo komisijai pranešė, kad „paviete yra nedaug didelių gyvenviečių, tokių kaip Ukmergė, Anykščiai, Kupiškis, Užpaliai, Subačius ir Balninkai, tačiau LDK kariuomenės kavalerijos įguloms ir stovyklavietėms dislokuoti tiktų tik Kupiškis ir Anykščiai, kadangi jie yra šalia Pienionių seniūnijos, kuriai priklauso daug šienaujamų pievų ir ganyklų.“¹⁰

Šiame pranešime minimi Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos pareigūnai. Tai - pirmininkaujantis komisaras Ukmergės vėliavininkas Kazimieras Koscialkovskis, komisarai:

⁷ GLEMŽA, Liudas; *Policinių institucijų raida Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1775-1794 m.*//*Lietuvos istorijos metraštis 2011 metai*, t. 2, -Vilnius, 2012, p. 37.

⁸ GORDZIEJEW, Jerzy; *Z dziejów Komisji Porządkowych Cywilno-Wojskowych w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie Sejmu Czteroletniego (1788-1792)* – Kraków, 2002, p. 26.

⁹ *Volumina Legum* – Poznań, 1952, T.IX. p. 136-156 ir T. X. p. 235-255.

¹⁰ LVIA. F. 4 (SA), Ap. 2, B. 12, l. 1.

Ukmergės žemės teismo teisėjas Ignatas Komaras, teismo seniūnas Juozapas Morikonis, žemės teismo teisėjas Dominykas Micevičius, pilies teismo raštininkas Vincas Tomaševičius, Ukmergės sargybinis Juozapas Hopenas, karališkasis šambelionas Nikodemas Koska, Ukmergės medžioklis Juozapas Pacas-Pacevičius Pomarnackis ir kt.¹¹

1790 m. balandžio mėn. Ukmergės civilinė-karinė komisija Abiejų Tautų Karo komisijai pateikė ataskaitą apie dūmų (kiemų) kiekį pavieta. Šie duomenys buvo būtini renkant mokesčius kariuomenės išlaikymui ir rekrūtų rinkimui. Pranešime nurodyta, kad Ukmergės pavieta buvo 18993 dūmų, iš kurių karaliaus valdoms priklausė - 14453, dvasininkų -1351, bajorų – 3162, Ukmergės miestui – 27 dūmai.¹²

Paprastai pavietų tvarkomosios civilinės-karinės komisijos ne tik noriai sutikdavo savo teritorijoje dislokuoti karines įgulas, nes tai nešdavo papildomą finansinę naštą bei sudarydavo rūpesčių vietos gyventojams. Tačiau kartais būdavo ir atvirkščiai. Taip 1790 m. birželio 16 d. Ukmergės civilinė-karinė komisija pateikė prašymą ATR Karo komisijai atsiųsti į Ukmergę daugiau kariškių, kadangi čia iš Kuršo yra atvykę daug valkatų ir linkusių į kriminalinius nusikaltimus asmenų, kurių kiekis jau viršijo mieste dislokuotą 20 kareivių įgulą. Kareivių trūko viešajai tvarkai palaikyti, nes dauguma jų saugojo pavieto kasą ir sulaikytus asmenis areštinėje.¹³ Be to komisarai manė, kad kariškių atsiuntimas užtikrins ne tik saugumą, bet taip pat palengvins ir pagerins mokesčių paviete rinkimą.

Nors viena iš civilinių-karinių komisijų funkcijų buvo spręsti ginčus tarp civilių ir kariškių, Ukmergės tvarkomajai civilinei-karinei komisijai nevisada tai pavykdavo. Taip 1790 m. pavasarį ji gavo Šėtos miestelio klebono kunigo Silvestrovičiaus skundą „dėl kariuomenės daromų skriaudų ir smurto vietos gyventojams“.¹⁴ Komisarai neįstengė sustabdyti penkis mėnesius miestelyje apsistojusio karinio dalinio savivalę, todėl jiems teko kreiptis pagalbos į ATR Karo komisiją. Manoma, kad tai įvyko todėl, kad šios komisijos sudėtyje nebuvo karininkų, kurie sugebėtų išspręsti šią konfliktinę situaciją.

Pasitaikė taip pat atvejų kai Ukmergės civilinės-karinės komisijos pareigūnai viršydavo jiems suteiktus įgaliojimus. Taip 1792 m. birželio mėn. ATR Policijos komisija nagrinėjo Ukmergės magistrato skundą dėl neteisėto vietinių komisarų kišimosi į jo veiklą.¹⁵ Tokių veiksmų pavyzdžiu galima laikyti atvejį, kai komisarai paprašė ATR Policijos komisiją išaiškinti, kam bus pavesta išgrįsti akmenimis turgaus aikštę Ukmergėje ir kas apmokės šių statybos darbų išlaidas.

1790 m. gegužės mėn. Ukmergės miestas stipriai nukentėjo nuo gaisro. Vienas iš civilinės-karinės komisijos komisarų Ukmergės seniūnas Juozapas Morikonis savo laiške ATR Karo

¹¹ LVIA. F. 4 (SA), Ap. 2, B. 12, l. 1.

¹² LVIA. F. 4 (SA), Ap. 2, B. 12, l. 29-30.

¹³ GORDZIEJEW, Jerzy; *Z dziejów Komisji Porządkowych Cywilno-Wojskowych w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie Sejmu Czteroletniego (1788-1792)* – Kraków, 2002, p. 89.

¹⁴ LVIA. F. 4 (SA), Ap. 2, B. 12, l. 100.

¹⁵ GORDZIEJEW, Jerzy; *Z dziejów Komisji Porządkowych Cywilno-Wojskowych w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie Sejmu Czteroletniego (1788-1792)* – Kraków, 2002, p. 117.

komisijai skundėsi, kad „miesto apylinkės mažai miškingos, gyventojai neturi pakankamai medienos gaisro sunaikintiems namams atstatyti, be to dirvožemis smėlėtas ir mažai derlingas, todėl nėra galimybės sukaupti sandėliuose pakankamų grūdų ir pašarų atsargų kariuomenės reikmėms patenkinti“.¹⁶ Taigi komisaras bandė įtikinti centrinę valdžią, kad naujų kariuomenės įgulų dislokavimas nukentėjusiam nuo stichijos pavietai dar labiau pablogintų pavaldinių materialinę padėtį.

Ukmergės tvarkomoji civilinė-karinė komisija, kaip ir kitos Lietuvos civilinės-karinės komisijos, su pertraukomis veikė 1789-1792 m. ir 1793-1795 m. Ji buvo galutinai likviduota 1795 m., kaimyninėms valstybėms trečią kartą padalijus ATR ir panaikinus jos valdžios institucijas.

Po panaikinimo Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos dokumentai pateko į Ukmergės pilies ir žemės teismų archyvą. Ukmergės žemės ir pilies teismai veikė iki 1831 m. kai caro valdžia juos panaikino. Šių teismų bylos kartu su Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos bylomis perėjo Ukmergės apskrities teismo žinion.

II. DOKUMENTŲ SUTVARKYMAS

Bendrosios žinios apie fondo dokumentus

1852 m. balanžio 2 d. Rusijos imperatorius Nikolajus I paskelbė įsaką „dėl vakarinių gubernijų centrinių senųjų aktų archyvų Kijeve, Vitebske ir Vilniuje įsteigimo.“¹⁷ Remiantis šiuo įsaku buvo įsteigtas Vilniaus centrinis senųjų aktų archyvas, kuriame turėjo būti sukaupti visi LDK veikusių įstaigų ir institucijų aktai, surašyti iki 1799 m. Šio archyvo direktoriumi buvo paskirtas Nikita Gorbačevskis. Archyvo išlaidoms iš valstybės išdo buvo skirta 2300 rublių, o jo veiklą kontroliavo Rusijos imperijos liaudies švietimo ministerija.

Ukmergės apskrities teismas, kuriam priklausė Ukmergės pavieto panaikintų valstybinių institucijų archyvas, tame tarpe ir vietinės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos knygos, 1853–1859 m. laikotarpiu Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui perdavė 407 bylas.¹⁸

1859 m. liepos 24 d. viena siunta Vilniaus centrinis senųjų aktų archyvas gavo 36 Ukmergės pilies, eksdivizinio, kompromisinio ir kt. teismų bylas.¹⁹ Joje buvo ir viena Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos byla. Bylą perdavimo žiniaraštyje buvo nurodyta, kad tai – 1790 m. Ukmergės civilinės-karinės komisijos protokolas.²⁰ Byla gauta įrišta, tačiau be suvarstytų virvele lapų ir be antspaudo.

¹⁶ GORDZIEJEW, Jerzy; *Z dziejów Komisji Porządkowych Cywilno-Wojskowych w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie Sejmu Czteroletniego (1788-1792)* – Kraków, 2002, p. 284-285.

¹⁷ *Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе*. Том XXVII.–Санкт-Петербург; 1853. с. 228-230.

¹⁸ MIENICKI, Ryszard; *Archiwum Akt Dawnych w Wilnie* – Warszawa, 1923, p. 48.

¹⁹ LVIA F. 594 Ap. 1 B. 663, l. 126-128.

²⁰ Ten pat, l. 128.

1872 m. buvo išleistas N. Gorbačevskio sudarytas spausdintinis senųjų aktų archyvo bylų inventorinis apyrašas, pavadintas Katalogu, kuriame buvo įrašytos 18243 bylos. Jam priklausė viena Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos byla (Gor. Nr. 14574).²¹ N. Gorbačevskis ją pavadino civilinės-karinės komisijos protokolu. Kataloge buvo nurodyta bylos sudarymo data – 1790 m., tačiau nenurodytas jos lapų kiekis.

Po 1872 m. Vilniaus senųjų aktų archyvas iš įvairių valstybinių įstaigų ir privačių asmenų gavo papildomai dar nemažai bylų. Vėliau jos buvo įrašytos į papildomą rankraštinį N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogą, didžiąja dalimi sudarytą iš bylų, į archyvą patekusių 1873-1914 m. laikotarpyje, ir neįtrauktų į 1872 m. spausdintinį N. Gorbačevskio katalogą. Į papildomą rankraštinį N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogą buvo įrašytos ir dvi Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos bylos (Gor. Nr. 18626 ir 18627). Viena buvo pavadinta komisijos protokolu, kita – rejestru. Be inventorinio numerio ir trumpų bylų antraščių, buvo nurodytos chronologinės dokumentų ribos ir lapų kiekis. N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogais, nepaisant jų neišbaigtumo, plačiai naudojamasi iki šių dienų.

XX a. vykę pasauliniai karai ir okupacijos skaudžiai atsiliepė Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui. Jis ne kartą buvo išvežtas į užsienį ir vėl gražintas į Lietuvą. Nemažai bylų dingo arba atsidūrė kitų šalių archyvuose. Žinoma, kad po antro pasaulinio karo Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos bylos pateko į Baltarusiją ir buvo saugomos Baltarusijos TSR centrinio valstybinio istorijos archyvo filiale Gardine (F. 1456). Po kelių metų jos buvo gražintos į Vilnių.

Po antro pasaulinio karo Vilniaus centrinio senųjų aktų archyvo bylos perėjo LTSR centrinio valstybinio archyvo žinion. 1946 m., siekiant įvesti tikslią Lietuvos archyvuose saugomų fondų apskaitą ir kontrolę, Vyriausioji archyvų valdyba prie TSRS vidaus reikalų ministerijos išleido potvarkį, kuriuo LTSR archyvų valdybai nurodoma užregistruoti visus tuo metu buvusius archyvų fondus, suteikiant jiems numerius. Vykdamas šį potvarkį, 1948-1951 m. fondui „Ukmergės tvarkomoji civilinė-karinė komisija“ buvo suteiktas Nr. 82 (SA). 1950 m. pagal apskaitą jam priklausė 3 bylos.

1957 m. sausio 1 d. Vilniuje buvo įsteigtas LTSR centrinis valstybinis istorijos archyvas, kuriam iš LTSR centrinio valstybinio archyvo buvo perduoti Senųjų aktų, tarp jų ir Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos fondas. Tuo metu kaip fondo Nr. 82 (SA) apskaitos dokumentai buvo naudojami spausdintinis ir papildomas rankraštinis N. Gorbačevskio Senųjų aktų katalogai.

1985 m. Lietuvos TSR centriniam valstybiniame istorijos archyve atlikus Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos fondo Nr. 82 (SA) bylų kiekio ir fizinės būklės patikrinimą, buvo nustatyta, kas pagal spausdintinį N. Gorbačevskio katalogą yra 1 (viena) byla

---

²¹ ГОРБАЧЕВСКИЙ, Никита; *Каталог древним актовым книгам губерний Виленской, Гродненской, Минской и Ковенской*– Вильна; 1872, p. 517.

(Gor. Nr. 14574), o papildomame rankraštiniam N. Gorbačevskio kataloge yra 2 (dvi) bylos (Gor. Nr. 18626 ir 18627). Taigi fondui Nr. 82 (SA) priklausė 3 bylos.

1986 m. buvo sudarytas fondo Nr. 82 (SA) apyrašas Nr. 2, kuriame buvo įrašytos dvi bylos (Gor. Nr. 18626 ir 18627), anksčiau priklausiusios N. Gorbačevskio papildomam rankraštiniam katalogui.

2022 m. buvo sudarytas naujas fondo Nr. 82 (SA) „Ukmergės tvarkomoji civilinė-karinė komisija“ apyrašas Nr. 1. Petvarkius apyrašą jį papildė 2 bylos perkeltos iš to paties fondo Nr. 82 (SA) apyrašo Nr. 2, kuris buvo panaikintas. Fonde Nr. 82 (SA) yra vienas apyrašas.

Iš viso fonde Nr. 82 (SA) „Ukmergės tvarkomoji civilinė-karinė komisija“ yra 3 apskaitos vienetų, kurių chronologinės ribos 1790-1792 m.

Tvarkomosios civilinės-karinės komisijos teisme pagal specialius šaukimus spęstų ir dviejų savaičių laikotarpyje numatytų nagrinėti bylų rejestrų apyrašas Nr. 1

Iš naujo patyrinti ir pertvarkyti Senuosius aktus imtasi, norint ištaisyti spausdintiniame ir papildomame rankraštiniam N. Gorbačevskio Senujų aktų kataloguose pastebėtus bylų aprašymo trūkumus ir netikslumus. 2022 m., sudarant fondo Nr. 82 (SA) „Ukmergės tvarkomoji civilinė-karinė komisija“ apyrašą Nr. 1, buvo atlikti šie darbai:

- 1) bylų kiekio, fizinės būklės patikrinimas;
- 2) bylų priklausymo fondui nustatymas;
- 3) dokumentų tikslių chronologinių ribų nustatymas;
- 4) bylų antraščių lietuvių ir rusų kalbomis sudarymas;
- 5) naujų numerių suteikimas apskaitos vienetams.

Sudarytame Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos fondo Nr. 82 (SA) naujame apyraše Nr. 1 kiekviena iš trijų (3) į N. Gorbačevskio spausdintinį ir papildomą rankraštinį katalogus įrašytų bylų gavo naują apskaitos numerį, tačiau šalia jų lieka nurodyti ir ankstesni N. Gorbačevskio katalogų numeriai.

Apyrašui Nr. 1 priklausančią bylą Nr. 1 (Gor. Nr. 14574) sudaro Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos teisme pagal specialius šaukimus spęstų bylų rejestras (lenkų k. *regestr spraw zakazowych*). Šios bylos dokumentų chronologinės ribos apima 1790-1792 m.

Įstatyme buvo numatyta, kad asmenys pažeidę tam tikras nustatytas teismo proceso saugumo normas turėjo būti šaukiami, specialiu šaukimu, kuris šaukiamajam numatė prievolę atvykti į teismą jau po trijų dienų.²² Tokio šaukimo pavadinimas kilo nuo rusėniško žodžio - *заказу*. XVIII a. LDK teismų raštvedyboje įsitvirtino kita lenkiška šio žodžio forma – *zakaz*. Ieškiniai tokiose bylose

²² STANKEVIČ, Adam; *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vyriausiojo tribunolo raštvedyba: bylų registrų bylos/Istorijos šaltinių tyrimas*, - Vilnius, 2018. p. 343-344.

buvo įrašomi į rejestrą (registrą) pavadintą - *regestr zakazowy*. Šiam rejestrui priklausančios bylos buvo nagrinėjamos skubos tvarka, nesilaikant eiliškumo.

Tvarkant fondo Nr. 82 (SA) apyrašą Nr. 1 taip pat buvo patikrintos 2 (dvi) bylos esančio fondo Nr. 82 (SA) apyraše Nr. 2. Šios bylos - tai Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos teisme dviejų savaičių laikotarpyje numatytų nagrinėti bylų rejstras (lenkų k. *regestr spraw dwutygodniowych pozwowych*). Abiejų bylų turinys yra identiškas. Jų dokumentų chronologinės ribos apima 1790-1791 m.

Aprašant nustatyta, kad 2 (dvi) apyrašo Nr. 2 bylos tematinio požiūriu yra artimos apyrašo Nr. 1 bylai, tai pat jos anksčiau priklausė N. Gorbačevskio Senųjų aktų katalogams. Todėl buvo nutarta, į naujai sudarytą fondo Nr. 82 (SA) apyrašą Nr. 1 perkelti 2 (dvi) bylas iš to paties fondo apyrašo Nr. 2, kuris buvo panaikintas.

Aprašant fondo Nr. 82 (SA) apyrašo Nr. 1 bylas nefondinių bylų jame nerasta. Bylų turinio ypatybės yra nurodytos apyrašo Nr. 1 lentelės pastabų skiltyje. Visi apyrašo Nr. 1 dokumentai parašyti lenkų kalba. Tvarkant pirmą apyrašą, sudarytos naujos išsamios bylų antraštės lietuvių ir rusų kalbomis, tiksliau nustatytos bylų chronologinės ribos bei lapų kiekis.

Iš viso į fondo Nr. 82 (SA) Ukmergės tvarkomosios civilinės-karinės komisijos apyrašą Nr. 1 įrašyti 3 apskaitos vienetai, kurių chronologinės ribos 1790-1792 m.

Informacijos ir sklaidos skyriaus
vyriausiasis archyvistas

Aleksandr Baniusevič

ПЕРЕВОД СПРАВКИ ФОНДА № 82 „ВИЛКОМИРСКАЯ ПОРЯДКОВАЯ ГРАЖДАНСКО-ВОЕННАЯ КОМИССИЯ“

I. ИНФОРМАЦИЯ О ФОНДООБРАЗОВАТЕЛЕ

В результате агрессивной политики соседних государств, в последнем десятилетии XVIII в. возникла реальная угроза суверенитету Речи Посполитой, поэтому для правящей элиты насущным вопросом стала задача укрепить органы центральной и местной исполнительной власти. В октябре 1788 г. в Варшаве начал свою деятельность Четырёхлетний Сейм (1788-1792) Речи Посполитой, который подготовил и принял ряд важных законов в сфере государственного управления.

В начале ноября 1789 г. депутат ВКЛ от Браславского повета Томаш Вавжецкий и депутат от Новогрудского повета Михал Бернович представили Сейму для обсуждения проект закона, позднее ставшего правовой основой для образования в Литве местных институций исполнительной власти. Новые коллегиальные административно-территориальные учреждения получили название - *Порядковые гражданско-военные комиссии*.

19 ноября 1789 г. Четырёхлетний Сейм, отдельным законом от Польши, принял решение об учреждении в воеводствах и поветах ВКЛ местных комиссий. Принятие этого закона инициировал и его подписал маршалок литовской конфедерации Казимир Нестор Сапега. На основе этого юридического акта в 23 поветах ВКЛ, включая и Вилкомирский повет, начато образование местных порядковых гражданско-военных комиссий.

Порядковые гражданско-военные комиссии учреждались на поветовых сеймиках ВКЛ. Члены комиссий – *комиссары* избирались из местных дворян сроком на два года. За весь период деятельности этих учреждений выборы в комиссии проходили три раза: в 1790, 1792 и 1794 годах во время громничных сеймиков. После последней административно-территориальной реформы, произошедшей 2 ноября 1791 г., число гражданско-военных комиссий увеличилось от 23 до 30. По закону в Литве поветовая гражданско-военная комиссия состояла из 16 комиссаров. В её работе участвовали как гражданские, так и военные чиновники.

Порядковые гражданско-военные комиссии ВКЛ подчинялись и были подотчётны Стражи законов (совет министров) Речи Посполитой и Сейму. Страже законов, председателем которой был король, принадлежали четыре комиссии Обоих Народов: Войсковая, Скарбовая, Полиции и Эдукационная.

Поветовая порядковая гражданско-военная комиссия ВКЛ выполняла много разных функций. Её полномочия охватывали всю территорию повета. Компетенции гражданско-военной комиссии принадлежала охрана общественного порядка, поддержание чистоты в городах, борьба с нищенством и бродяжничеством. Ей также было вверено: контроль за передвижением людей в повете, выдача паспортов, сбор данных о представленных комиссии приходскими священниками метрических записях о рождении, браке и смерти прихожан, проведение переписи населения.

Порядковая гражданско-военная комиссия отвечала за очень широкий круг экономических и хозяйственных отношений. Одним из важнейших являлся сбор и учёт налогов, установленных центральной и местной властью. К полномочиям комиссии также относилось развитие торговли, ремесёл и сельского хозяйства, наблюдение за ценами пищевых продуктов, проверка мер длины, веса и сыпучих тел, надзор за строительством, организация работы почты, ремонт дорог и мостов, очистка русел рек необходимых для

судоходства и сплава леса, соблюдение противопожарной безопасности. Комиссии в области просвещения была вверено учреждение приходских начальных школ и надзор за богадельнями и сиротскими приютами.

Другая, не менее важная часть функций порядковой гражданско-военной комиссии ВКЛ, охватывала военные вопросы. Учреждение занималось набором рекрутов в войско, вербовкой наемников, предоставлением подвод и рабочей силы для военных нужд, устройством складов зерна (магазинов), розыском и поимкой дезертиров, расквартированием и обеспечением провизией и фуражом гарнизонов войск ВКЛ, расположенных на подконтрольной комиссии территории.

По закону порядковая гражданско-военная комиссия выполняла и функции суда первой инстанции. Она рассматривала гражданские дела между жителями и военными служащими, наказывала за неподчинение местной администрации или помещику, но не имела права решать уголовные дела. В мелких судебных делах, где сумма иска не превышала 300 злотых, а наказание 50 злотых или 3 дней тюрьмы, приговор гражданско-военной комиссии являлся окончательным и не подлежал обжалованию. Другие дела, после апелляции направлялись для рассмотрения в комиссию Полиции Обоих Народов.

По закону 1789 г. комиссары свою работу в гражданско-военной комиссии выполняли бесплатно. Несмотря на это, она в обществе очень ценилась и считалась „гражданской заслугой“. В новом законе о гражданско-военных комиссиях, принятом в 1793 г., было повторено, что работа в комиссиях является „по граждански очень важной, но неоплачиваемой“, но при этом добавлено положение, что дворянин проработавший в этом учреждении четыре года приобретал в будущем преимущество при получении других государственных должностей.

Комиссия имела свою канцелярию, в которой вели делопроизводство регент, вице-регент, кассир, инстигатор, писари, возный и другие чиновники. За службу им платили жалованье. При увеличении числа курируемых комиссией направлений, существующих штатных работников канцелярии часто не хватало, поэтому учреждались новые должности чиновников-специалистов, например: „люстратор весов“, „писарь кожаного налога“, „официалист и люстратор по присмотру дорог“ и пр.

Порядковая гражданско-военная комиссия вела книги: протоколов заседаний и поточных дел, декретов, регистрации вызовов, паспортов, доходов и расходов и др. Она должна была заседать в административном центре воеводства или повета, а в её заседаниях должны были принимать участие не менее трёх комиссаров. Комиссия работала ежедневно, кроме праздничных дней, от 8 до 13 часов. Решения принимались коллегиально, большинством голосов.

В Литве гражданско-военные комиссии поддерживали прямую связь между центром и провинцией, охватывали большую часть военных, общественных, хозяйственных, экономических, полицейских, судебных и эдукационных вопросов, выполняя при этом функции местного органа исполнительной власти. В принципе в XVIII в. это были локальные полицейские институции, которые служили для укрепления государства и обеспечения его благосостояния.

Порядковые гражданско-военные комиссии в Литве с перерывами действовали в 1789-1792 и 1793-1795 гг. Первый период их деятельности признан исследователями самым эффективным. 22 сентября 1792 г. Тарговицкая и Литовская Генеральная конфедерации упразднили все действующие в Речи Посполитой гражданско-военные комиссии. В 1793 г. Гродненский сейм возобновил их деятельность. В 1795 г., после раздела Речи Посполитой, порядковые гражданско-военные комиссии были окончательно ликвидированы.

Документов Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии сохранилось очень немного, поэтому дополнительным историческим источником для исследования её деятельности являются документы институций центральной власти, которым она была подотчётна, в первую очередь комиссий Войсковой и Полиции Обоих Народов.

Важно отметить, что Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия действовала согласно статьям законов о „Комиссиях в воеводствах и поветах ВКЛ“, принятых 19 ноября 1789 г. Четырёхлетним Сеймом и 1793 г. Гродненским сеймом. Её юрисдикция распространялась на весь повет.

Из-за недостатка источников точная дата первого заседания Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии неизвестна. Предположительно, она начала свою деятельность во второй половине декабря 1789 г.

28 декабря 1789 г. Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия в своём рапорте Войсковой комиссии Обоих Народов докладывала, что „в повете находится немного больших населённых пунктов, таких как Вилкомир, Оникшты, Купишки, Ушполе, Субочь и Больники, но для дислокации гарнизонов и лагерей кавалерийских частей войска ВКЛ наиболее подходят только Оникшты и Купишки, так как они расположены возле Пенянского староства, которому принадлежат много лугов и пастбищ“.

В этом донесении упоминаются чиновники Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии. Это - председательствующий комиссар вилкомирский хорунжий Казимир Косцялковский, комиссары: вилкомирский земский судья Игнацы Комар, судебный староста Юзеф Морикони, земский судья Доминик Мицевич, гродский писарь Винценты Томашевич, вилкомирский стражник Юзеф Гоппен, королевский шамбелян Никодем Коско, вилкомирский ловчий Юзеф Пац-Пацевич Помарнацкий и др.

В апреле 1790 г. Вилкомирская гражданско-военная комиссия представила Войсковой комиссии Обоих Народов отчёт о количестве дымов (дворов) в повете. Эти данные были необходимы при сборе налогов для содержания войска и наборе рекрутов. В донесении было указано, что в Вилкомирском повете было 18993 дымов, из которых королевским имениям принадлежали – 14453, духовным -1351, дворянским -3162, г. Вилкомир – 27 дыма.

Обыкновенно поветовые порядковые гражданско-военные комиссии не очень охотно соглашались разместить на своей территории военные части, так как это несло дополнительную финансовую ношу и создавало хлопоты местному населению. Но иногда бывали случаи и наоборот. Так 16 июня 1790 г. Вилкомирская гражданско-военная комиссия обратилась к Войсковой комиссии Обоих Народов с просьбой прислать в г. Вилкомир больше военных, так как здесь из Курляндии прибыло много бродяг и уголовников, количество которых уже превысило дислоцированный в городе военный гарнизон, состоящий из 20 солдат. Военных нехватало для поддержания общественного порядка, так как большинство их было занято охраной поветовой кассы и заключенных под стражу лиц в арестной. Кроме этого комиссары считали, что кроме обеспечения безопасности, военные облегчат и улучшат сбор налогов.

Хотя одной из функций гражданско-военных комиссий было решение споров между гражданскими и военными лицами, Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии это не всегда удавалось. Так весной 1790 г. она получила жалобу от приходского священника городка Шаты ксендза Сильвестровича „о чинимых войском местным жителям обидах и насилии“. Комиссары оказались бессильны остановить произвол в течении пяти месяцев расквартированной в городке военной части, поэтому им пришлось обратиться за помощью к Войсковой комиссии Обоих Народов. Скорее всего это случилось из-за того, что в составе этой комиссии не было офицеров, которые могли бы разрешить эту конфликтную ситуацию.

В некоторых случаях чиновники Вилкомирской гражданско-военной комиссии превышали им данные полномочия. Так в июне 1790 г. комиссия Полиции Обоих Народов рассматривала жалобу вилкомирского магистрата о незаконном вмешательстве местных комиссаров в его деятельность. Примером таких действий можно считать случай, когда комиссары обратились к Полиции Обоих Народов с просьбой разъяснить, кому будет поручено вымостить камнем рыночную площадь в Вилкомире и кто возместит расходы этих строительных работ.

В мае 1790 г. Вилкомир сильно пострадал от пожаров. Один из комиссаров гражданско-военной комиссии упитский староста Юзеф Морикони в своём письме Войсковой комиссии Обоих Народов жаловался, что „окрестности города малолесистые, жители не имеют достаточно древесины восстановить уничтоженные пожаром дома, местная

почва песчаная и малоплодородная, поэтому нету никакой возможности накопить на складах достаточные запасы зерна и фуража, необходимые для обеспечения войска. То есть комиссар пытался убедить центральную власть, что размещение новых войсковых частей в пострадавшем от стихии повете ещё более ухудшит материальное положение подданных.

Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия, как и другие гражданско-военные комиссии в Литве, с перерывами действовали в 1789-1792 и 1793-1795 гг. Она окончательно была ликвидирована в 1795 г., когда соседние государства осуществили третий раздел Речи Посполитой и упразднили её институции власти.

Документы Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии попали в архив Вилкомирского гродского и земского судов. Вилкомирский гродский и земский суды функционировали до 1831 г., когда царской властью они были упразднены. Дела этих судов вместе с делами Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии перешли в ведение Вилкомирского уездного суда.

II. СОЗДАНИЕ ФОНДА И ЕГО СТРУКТУРА

Сведения о фонде

2 апреля 1852 г. император России Николай I издал указ „об учреждении в Киеве, Витебске и Вильно центральных архивов древних актов“. Согласно этому указу, в Виленском центральном архиве древних актов, которое курировало министерство народного просвещения Российской империи должны были быть собраны все документы, составленные до 1799 г. Директором архива был назначен Никита Горбачевский. Для нужд учреждения из государственной казны выделено 2300 рублей.

Вилкомирский уездный суд, в ведении которого находился архив государственных учреждений Вилкомирского повета, в том числе и книги местной порядковой гражданско-военной комиссии, в 1853-1859 гг. передал Виленскому центральному архиву древних актов 407 дел.

24 июля 1859 г. Виленский центральный архив древних актов получил посылку в которой находилось 36 дел Вилкомирского гродского, эксдивизорского, компромиссарского и др. судов. В ней также было и одно дело Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии. В передаточной описи было указано, что это - протокол Вилкомирской

гражданско-военной комиссии за 1790 г. Дело было переплетено, но без прошнурованных листов и печати.

В 1872 г. Н. Горбачевским была издана опись-каталог дел, находящихся в Виленском центральном архиве древних актов. В него были внесены 18243 дела. Каталог принадлежало одно дело Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии (Гор. № 14574). Н. Горбачевский назвал его протоколом гражданско-военной комиссии. В каталоге было указано, что дело составлено в 1790 г., но не указано количество листов.

После 1872 г. Виленскому центральному архиву древних актов из разных государственных учреждений и частных лиц дополнительно было передано большое количество дел. Позже они были внесены в дополнительный рукописный каталог древних актов Н. Горбачевского, который в большинстве состоял из дел, попавших в архив в течении 1873-1914 гг. и не вошедших в печатный каталог Н. Горбачевского. В дополнительный рукописный каталог древних актов Н. Горбачевского были внесены два дела Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии (Гор. № 18626 и 18627). Одно дело было названо протоколом, другое – реестром. Кроме инвентарного номера и коротких заголовков, были указаны хронологические рамки документов и количество листов. Каталоги Н. Горбачевского несмотря на их недостатки, широко вошли в научный оборот.

В XX в. прошедшие мировые войны и оккупации болезненно отозвались на судьбе Виленского центрального архива древних актов. Он несколько раз был вывезен за границу. Немало дел потерялось или оказалось в архивах соседних государств. Известно, что после окончания второй мировой войны дела Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии попали в Белоруссию, где хранились в филиале центрального государственного исторического архива Белорусской ССР в г. Гродно. Эти дела принадлежали фонду № 1456. Несколько лет спустя они были возвращены в Вильнюс.

После войны дела Виленского центрального архива древних актов перешли в ведение центрального государственного архива Лит.ССР. В 1946 г. Архивное управление Лит.ССР получило указание Главного Архивного управления при МВД СССР о взятии всех архивных фондов на учёт и присвоении им номеров. Выполняя это указание, в 1948–1951 гг. фонду „Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия“ был присвоен № 82. В 1950 г. в нём было 3 дела.

1 января 1957 г. в Вильнюсе был учрежден центральный государственный исторический архив Лит.ССР, в который из центрального государственного архива были переданы Древние акты, в том числе и фонд „Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия“. В то время как учётные документы фонда № 82 использовались печатный и дополнительный рукописный каталоги древних актов Н. Горбачевского.

В 1985 г. в центральном государственном историческом архиве Лит.ССР была проведена проверка наличия и состояния дел фонда № 82 „Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия“. В результате проверки было установлено, что по печатному каталогу Н. Горбачевского обнаружено 1 (одно) дело (Гор. № 14574), а по дополнительному рукописному каталогу Н. Горбачевского оказалось в наличии 2 (два) дела (Гор. № 18626 и 18627). Всего в фонде № 82 было учтено 3 дела.

В 1986 г. была составлена опись № 2 фонда № 82, в которую вошли два дела (Гор. № 18626 и 18627), ранее принадлежавшие дополнительному рукописному каталогу Н. Горбачевского.

В 2022 г. была составлена новая опись № 1 фонда № 82 „Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия“. После её усовершенствования к ней присоединены 2 дела, которые были перенесены из описи № 2 фонда № 82, после чего она была ликвидирована. В фонде № 82 имеется одна опись.

Итого в фонде № 82 „Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия“ имеется 3 единицы хранения, хронологические рамки которых охватывают 1790-1792 гг.

Первая опись фонда № 82 „Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия“

Недостатки и неточности в описании дел печатного и дополнительного рукописного каталогов Н. Горбачевского явились стимулом для исследований Древних актов. При составлении в 2022 г. новой описи № 1 фонда № 82 „Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия“ были проведены следующие работы:

1. проверка наличия и физического состояния дел;
2. фондирование;
3. уточнение хронологических рамок документов;
4. составление заголовков дел на литовском и русском языках;
5. перешифровка дел.

В результате проверки установлено, что в первой описи фонда № 82 „Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия“ имеется в наличии 3 единицы хранения. Все дела в новосоставленной описи № 1 получили новые инвентарные номера. Рядом указаны и старые шифры печатного и дополнительного рукописного каталогов Н. Горбачевского.

Дело № 1 (Гор. № 14574) описи № 1 состоит из реестра дел по особым повесткам, решенных в суде Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии (на польском яз. *regestr spraw zakazowych*). Хронологические границы документов этого дела охватывают 1790-1792 гг.

Законом было предусмотрено, что лицам, нарушившим установленные нормы безопасности судебного процесса, должны были быть вручены особые повестки, по которым они были обязаны уже после трёх дней явиться в суд. Название этой особой повестки или вызова суд произошло от старобелорусского слова - *zakazati*. В XVIII в. в судебном делопроизводстве ВКЛ утвердилась польская форма этого слова – *zakaz*. Судебные иски в таких делах записывали в реестр (регистр), который назывался на польском яз. - *regestr zakazowy*. Дела, принадлежащие этому реестру, рассматривались в ускоренном порядке, то есть вне очереди.

При усовершенствовании описи № 1 фонда № 82 также были проверены 2 (два) дела, находящиеся в описи № 2 фонда № 82. Эти дела являются реестрами дел, намеченных на рассмотрение в двухнедельный срок в суде Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии (*regestr spraw dwutygodniowych pozwowych*). Оба дела идентичны по своему содержанию. Хронологические границы их документы охватывают 1790-1791 гг.

При описании дел было установлено, что 2 (два) дела, принадлежащие описи № 2 фонда № 82 являются тематически близкими делу описи № 1. Все они ранее принадлежали каталогам Древних актов Н. Горбачевского, поэтому решено к новосоставленной описи № 1 фонда № 82 присоединить 2 (два) дела из описи № 2 того же фонда, а опись № 2 ликвидировать.

При составлении описи № 1 фонда № 82 нефондовых дел в ней обнаружено. Особенности содержания дела указаны в таблице первой описи, в колонке „примечания“. Все документы в книгах Вилкомирской порядковой гражданско-военной комиссии написаны на польском языке. В новой описи № 1 также составлены новые исчерпывающие заголовки дел на литовском и русском языках, точнее указаны хронологические рамки документов и количество листов.

Всего в описи № 1 фонда № 82 „Вилкомирская порядковая гражданско-военная комиссия“ имеется 3 единицы хранения, хронологические рамки которых 1790-1792 гг.

Отдел распространения информации

Старший архивист

Александр Банюсевич